

An interesting form of mass methodical work was "Teacher's Day", which was ambiguously perceived by the pedagogical community, but for a long time was conducted by the institute and district pedagogical offices.

During the study period, the institute provided methodological support for exams in primary and seven-year schools and matriculation exams.

Key words: in-service teacher training institute, district pedagogical offices, methodological associations, methodological work, «Teacher's Day».

Дата надходження статті: 28.10.2021 р.

Рецензент: доктор педагогічних наук, професор Галус О.М.

УДК 378.141

DOI <https://doi.org/10.37915/pa.vi50.334>

Сотер М. В.;

orcid.org/0000-0001-5520-7111

ПЕРЕДУМОВИ ПОСИЛЕННЯ ІНШОМОВНОЇ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ ІНЖЕНЕРНО-ТЕХНІЧНИХ ТА ПРИРОДНИЧИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ У 50-60 РОКИ ХХ СТОЛІТТЯ

Стаття присвячена дослідженню іношомовної підготовки фахівців інженерно-технічних та природничих спеціальностей у 50–60 роки ХХ століття.

Представлено передумови посилення іношомовної підготовки фахівців інженерно-технічних та природничих спеціальностей у 50–60 роки ХХ століття. Серед основних передумов виокремлено такі: посилення міжнародної співпраці та взаємодії вчених різних технічних та природничих галузей задля обміну передовим науковим досвідом; потреба у широкій і швидкій імплементації фахівцями інженерно-технічних та природничих спеціальностей у практику нових науково-технічних досягнень, у дослідженні науково-технічної інформації; необхідність у вивченні й поширенні зарубіжного передового досвіду та представлення вітчизняного на світовій арені.

Підкреслено необхідність оволодіння іноземною мовою за професійним спрямуванням, зокрема й серед фахівців інженерно-технічних та природничих спеціальностей. Зазначено, що у досліджуваний період спостерігалось посилення заходів щодо вивчення іноземних мов у всіх ланках вищої освіти, зокрема післядипломної.

Наголошено, що вагомими результатами посилення іношомовної підготовки у 50–60 роки ХХ століття стало прийняття Постанови Ради Міністрів СРСР «Про покращення вивчення іноземних мов» від 27 травня 1961 року № 468, Інструктивного листа Міністерства вищої та середньої спеціальної освіти СРСР «Про вимоги на вступні та кандидатські іспити з іноземної мови» від 13 травня 1963 року № І-31, Наказу Міністерства вищої і середньої спеціальної освіти СРСР «Положення про дворічні вищі курси з підготовки висококваліфікованих викладачів іноземної мови для вищих навчальних закладів» від 8 січня 1962 року № 9.

Ключові слова: іношомовна підготовка; іноземні мови; заклади вищої освіти; фахівці інженерно-технічних та природничих спеціальностей; 50-60-ті роки ХХ століття.

Постановка проблеми. 50–60 роки ХХ століття були спрямовані на створення ефективної комплексної системи вивчення іноземних мов, що сприяло відкриттю доступу до важливих надбань світової наукової та технічної літератури. Саме тому важливо виокремити кроки, які передували посиленню інтересу до іншомовної підготовки фахівців.

Аналіз досліджень. Питання іншомовної підготовки фахівців розглядали О. Бігич, Д. Бубнова, М. Гордієнко, Р. Гришкова, Ю. Дегтярьова, О. Заболотська, Г. Зеленін, Т. Корж, З. Корнева, Н. Макоєд, Н. Микитенко, О. Місечко, Л. Морська, Н. Осіпчук, В. Сафонова, Г. Рогова, О. Тарнопольський, В. Черништа, І. Чірва та ін. Разом із тим, проблема іншомовної підготовки фахівців інженерно-технічних та природничих спеціальностей була і зостається в Україні такою, що вимагає першочергових кроків щодо її вирішення. Однак, це питання може бути розкрито лише за умови, якщо розглядати його у ретроспективному розрізі. Такий аналіз дасть можливість зберегти здобутки попередніх поколінь, зважаючи при цьому на помилки і прорахунки минулого задля отримання якомога кращого результату в сьогоденні.

Мета статті – на основі аналізу законодавчих документів, навчально-методичних праць, наукових розвідок провідних учених дослідити передумови посилення іншомовної підготовки фахівців інженерно-технічних та природничих спеціальностей у 50–60 роки ХХ століття.

Виклад основного матеріалу. У досліджуваний період прийняттю законодавчих документів щодо необхідності поліпшення іншомовної підготовки фахівців інженерно-технічних та природничих спеціальностей передувала ціла низка передумов.

Перш за все, це посилення міжнародної співпраці та взаємодії вчених різних технічних та природничих галузей задля обміну передовим практичним науковим досвідом. Так, упродовж 50-х років ХХ століття українські дослідники, інженери разом із ученими з різних республік СРСР здійснили ряд відряджень задля участі у різного роду міжнародних заходах (конференціях, конгресах тощо). Їхньою метою було обговорення актуальних питань енергетики, мирного використання атомної енергії, загальної механіки, гідро- і аеродинаміки, теорії міцності та пластичності матеріалів і елементів машин, теорії коливань і стійкості руху безпосередньо пов'язаних із розвитком нової техніки та ін. Таким чином, у досліджуваний період зі збільшенням практичного значення та визнанням функціональної ролі іноземної мови значно посилились інтенції вищої школи щодо актуалізації вивчення іноземних мов задля обміну передовим науковим досвідом, залучення до прогресивних розробок того часу, співпраці з іноземними колегами тощо.

Активізація роботи інженерно-технічних дослідників УРСР в обговоренні актуальних проблем із закордонними колегами засвідчується кількома документами.

Наприклад, постановою Президії ЦК КПРС «Про склад делегації від СРСР, УРСР, БРСР на Міжнародну конференцію щодо мирного використання атомної енергії» (П 128/XV з грифом «Цілком таємно», № 81 від 01.07.1955 р.) у м. Женеві (Швейцарія) у серпні 1955 року затверджено склад делегації для обговорення шляхів мирного використання атомної енергії. Від УРСР головою делегації схвалено О. В. Паладдіна, а її членами – М. В. Пасічника, Ю. К. Делимарського, Г. В. Карпенка та Р. Є. Кавецького [1, с. 300-301]. Олександр Володимирович Паладдін – на той час член КПРС (з 1932 року), академік, Герой Соціалістичної Праці, заслужений діяч науки, дійсний член Польської Академії наук, президент Академії наук УРСР, директор Інституту біохімії АН УРСР, відповідальний редактор журналу «Український біохімічний журнал», завідувач кафедрою Київського університету, автор понад 400 наукових праць [1, с. 687-688].

У Постанові ЦК КПРС «Про направлення делегації радянських вчених до Бельгії на Міжнародний конгрес з прикладної механіки» (Ст 17/12гс з грифом «Цілком таємно», № 157 від 09.07.1956 р.) оголошується про прийняття пропозиції Академії наук СРСР і Держбуду СРСР щодо направлення вчених на IX Міжнародний конгрес з прикладної механіки у м. Брюссель (Бельгія) на 15 днів та розгляду тез доповідей для виступу на конгресі [1, с. 539]. У Додатку № 1 Записки Відділу науки і вузів ЦК КПРС «Про участь радянських вчених у IX Міжнародному конгресі з прикладної механіки» (21.06.1956 р.) зазначається, що участь у конгресі дозволить ознайомитись зі станом зарубіжних наукових досліджень у галузі загальної механіки, гідро- і аеродинаміки, теорії міцності та пластичності матеріалів і елементів машин, теорії коливальних і стійкості руху безпосередньо пов'язаних з розвитком нової техніки. Відрядження передбачалося планом розвитку міжнародних зв'язків Академії наук СРСР на 1956 рік [там само, с. 539-540]. Склад делегації було погоджено з президіями академій наук СРСР, УРСР, ГРСР, Міністерством вищої освіти СРСР і Держбудом СРСР. Від УРСР було направлено Гурія Миколайовича Савіна, дійсного члена Академії наук УРСР, доктора технічних наук, спеціаліста у галузі гірської механіки [там само, с. 540-541].

У Постанові Секретаріату ЦК КПРС «Про відрядження до Парижу делегації СРСР, УРСР і БРСР для участі у роботі Міжнародної конференції щодо застосування радіоактивних ізотопів у наукових дослідженнях» (Ст 47/261гс з грифом «Цілком таємно», № 234 від 23.08.1957 р.) підкреслюється необхідність прийняття пропозиції щодо участі у конференції. Затверджено делегацію УРСР у складі О. В. Палладіна, Р. Є. Кавецького і І. Н. Францевича [1, с. 823-824].

Це лише частина міжнародних заходів, у яких узяли участь українські інженери, науковці. Разом із тим, вони засвідчують посилення інтернаціональних зв'язків у 50-х роках ХХ століття, що безпосередньо вплинули на виникнення першочергової необхідності оволодіння іноземною мовою за професійним спрямуванням, зокрема серед фахівців інженерно-технічних та природничих спеціальностей.

І. Салістра у праці «Нариси методів навчання іноземних мов: система вправ та система занять» (1966 р.) зазначає, що професійна спрямованість навчання іноземної мови мала здійснюватись без відриву від виробництва (наприклад, у немовних вищих під час тривалих виробничих практик). Серед прийомів навчання, які сприяли професійній спрямованості оволодіння іноземною мовою, автор виділив такі: використання технічної документації як об'єкта обговорення та опису іноземною мовою, а також її читання та розуміння, перегляд-прослуховування кінофільмів за фахом іноземною мовою з їх подальшим обговоренням, складання анотацій, конспектів статей зі спеціальності, особливо тих, які необхідні для підготовки до семінарів, для роботи у гуртках студентського наукового товариства тощо [4, с. 22].

Вищевказані події позначилися й на посиленні ролі іноземної мови у технічних закладах вищої освіти впродовж 50–60-х років ХХ століття, на збільшенні кількості годин і років, які виділялися на вивчення іноземної мови. Крім того, за кафедрами із вивчення іноземних мов закріплювалися кабінети, навчально-допоміжні підрозділи з лінгафонним обладнанням та навчально-методичним забезпеченням задля проведення групових та індивідуальних занять зі студентами та надання їм допомоги під час самостійної роботи. Зверталася особлива увага на вивчення іноземної мови під час позааудиторної роботи. У досліджуваній період значно активізувався процес випуску навчально-методичного забезпечення для закладів вищої освіти [5, с. 269]. До того ж, у 60-ті роки ХХ століття інтенсифікувалася робота над створенням підручників, посібників для перекладу наукової та технічної літератури. Так, О. Пумп'янський видав цикл праць «Читання і переклад англійської наукової

та технічної літератури. Фонетика. Граматика. Лексика» (1962, 1964 рр.), «Введення у практику перекладу наукової та технічної літератури англійською мовою» (1965 р.) [6; 7], спрямовані на підготовку до правильного, точного перекладу зарубіжної, особливо англійської та американської наукової і технічної літератури, що вивчалася значним числом фахівців [7, с. 5]. Винятково важливими такі заходи були для фахівців інженерно-технічних та природничих спеціальностей, на яких покладалося широке й швидке впровадження у практику нових науково-технічних досягнень, дослідження науково-технічної інформації, презентація вітчизняних здобутків, вивчення й поширення зарубіжного передового досвіду.

Посилення міжнародної активності, співпраці, а також науково-технічний прогрес зумовили прийняття Постанови Ради Міністрів СРСР «Про покращення вивчення іноземних мов» від 27 травня 1961 року № 468 [3], яка суттєво вплинула на прийняття інших нормативно-правових актів, інструкцій щодо поліпшення вивчення іноземних мов. Відповідно до цієї Постанови мали здійснюватись заходи щодо розширення мережі стаціонарних та заочних курсів іноземних мов для дорослих, ректори вищих навчальних закладів мали організовувати курси для студентів, які бажають удосконалити свою підготовку з іноземних мов. Крім того, вищі навчальні заклади зобов'язали встановити обсяг аудиторних занять з іноземної мови не менше 240 годин та організувати для бажаючих факультативне вивчення іноземних мов [там само].

Посилення заходів щодо вивчення іноземних мов спостерігалось у всіх ланках вищої освіти, зокрема післядипломної. Так, 13 травня 1963 року вийшов Інструктивний лист Міністерства вищої та середньої спеціальної освіти СРСР № I-31 «Про вимоги на вступні та кандидатські іспити з іноземної мови» («Бюлетень Міністерства вищої та середньої спеціальної освіти СРСР, 1963 р., № 7»), в якому окреслено оновлені запити щодо вивчення іноземної мови науковими кадрами відповідно до Постанови Ради Міністрів СРСР «Про покращення вивчення іноземних мов» від 27 травня 1961 року № 468 [2, с. 38]. Відповідно цьому документу, основною метою вивчення іноземної мови аспірантами і пошукувачами наукового ступеня було вдосконалення знань з іноземної мови, а особливо навичок розмовної мови, та якнайповніше використання їх у науковій роботі. Вступники до аспірантури мали скласти іспит з іноземної мови (англійської, французької, німецької, іспанської чи італійської) в об'ємі чинної на той час програми для вищих навчальних закладів: читання тексту зі спеціальності без словника (з розрахунку 1 сторінка, яка відповідає 1/16 друкованого аркуша), переказ і бесіда за прочитаним текстом іноземною мовою; читання суспільно-політичного тексту без словника (з розрахунку 3 сторінки на годину); бесіда іноземною мовою на побутові теми, а також тему зі спеціальності. На вдосконалення знань з іноземної мови аспірантам відводилося 140 годин на групу, яка складається з 5 осіб. Спеціальні кафедри і лабораторії мали рекомендувати аспірантам і пошукувачам наукового ступеня літературу іноземною мовою, підбирати необхідні для вивчення теми для розмовної практики іноземною мовою, відповідний словниковий запас (терміни та слова з фаху) [2, с. 38].

Більш того, 8 січня 1962 року прийнято «Положення про дворічні вищі курси з підготовки висококваліфікованих викладачів іноземної мови для вищих навчальних закладів» № 9 [2, с. 85–86]. Головною метою запровадження цих курсів була підготовка висококваліфікованих викладачів іноземної мови для вищих навчальних закладів.

Висновки. Таким чином, на основі аналізу законодавчих документів, навчально-методичних праць, наукових розвідок провідних вчених до передумов посилення іншомовної підготовки фахівців інженерно-технічних та природничих спеціальностей у 50–60-х роках ХХ століття віднесено наступні:

– посилення міжнародної співпраці та взаємодії вчених різних технічних та природничих галузей задля обміну передовим науковим досвідом;

– потреба у широкій й швидкій імплементації фахівцями інженерно-технічних та природничих спеціальностей у практику нових науково-технічних досягнень, дослідженні науково-технічної інформації;

– необхідність у вивченні й поширенні зарубіжного передового досвіду й представлення вітчизняного на світовій арені.

Дослідження та аналіз практичних результатів покращення іншомовної підготовки фахівців інженерно-технічних та природничих спеціальностей у технічних закладах вищої освіти України у 50–60-х роках ХХ століття може стати предметом подальшого наукового пошуку.

Список використаних джерел:

1. Академия наук в решениях Политбюро ЦК РКП(б)–ВКП(б)–КПСС. 1922–1991. Т. 2. 1952–1958 / Рос. академия наук, Архив Российской академии наук, Ин-т рос. истории, Федер. архив. агентство России, Рос. гос. архив новейшей истории, Архив Президента Российской Федерации, отв. сост. В. Ю. Афиани, В. Д. Есаков. Москва: Российская политическая энциклопедия (РОССПЭН), 2010. 1279 с.
2. Высшая школа. Сборник основных постановлений, приказов, инструкций. Ч. 2 / под ред. Е. И. Войленко. Москва: Высшая школа, 1965. 355 с.
3. Об улучшении изучения иностранных языков: Постановление Совета Министров СССР от 27 мая 1961 г. № 468. Библиотека нормативно-правовых актов Союза Советских Социалистических Республик. URL: http://www.libussr.ru/doc_ussr/usr_5690.htm.
4. Салистра И. Д. Очерки методов обучения иностранным языкам: система упражнений и система занятий. Москва: Высшая школа. 1966. 252 с.
5. Сотер М. В. Тенденції розвитку іншомовної підготовки в технічних закладах вищої освіти України 50-60-х рр. ХХ століття. Педагогічний альманах: збірник наукових праць / редкол. В. В. Кузьменко (голова) та ін. Херсон: КВНЗ «Херсонська академія неперервної освіти», 2019. Випуск 43. С. 265–270.
6. Пумпянский А. Л. Введение в практику перевода научной и технической литературы на английский язык. Москва: Наука, 1965. 303 с.
7. Пумпянский А. Л. Чтение и перевод английской научной и технической литературы: фонетика, грамматика, лексика / отв. редактор чл.-корр. АН СССР Н. М. Эмануэль. Художник А. Г. Кобрин; Всесоюзный институт научно-технической информации, Академия наук СССР. Москва: Издательство Академии Наук СССР, 1962. 448 с.

References:

1. Afiani, V. Yu., & Esakov, V. D. (2010). Akademiia nauk v resheniiakh Politbiuro TcK RKP(b)–VKP(b)–KPSS. 1922–1991. T. 2. 1952–1958. Ros. akademiia nauk, Arkhiv Rossiiskoi akademii nauk, In-t ros. istorii, Feder. arkhiv. agentstvo Rossii, Ros. gos. arkhiv noveishei istorii, Arkhiv Prezidenta Rossiiskoi Federatsii [Academy of Sciences in the decisions of the Politburo of the Central Committee of the Communist Party of the Soviet Union (b) – All-Union Communist Party (b) – the Communist Party of the Soviet Union. 1922-1991. T. 2. 1952-1958. Russian Academy of Sciences, Archive of the Russian Academy of Sciences, Institute of Russian History, Federal Archival Agency of Russia, Russian State Archive of Contemporary History and Archive of the President of the Russian Federation]. Moskva: Rossiiskaia politicheskaiia entciklopediia (ROSSPEN) [in Russian].
2. Voilenko, E. I. (Ed.). (1965). Vysshaia shkola. Sbornik osnovnykh postanovlenii, prikazov, instruktsii [Higher School. Collection of basic decrees, orders and instructions]. Moskva: Vysshaia shkola [in Russian].
3. On improving the study of foreign languages, Decree of the Council of Ministers of the USSR dated May 27, 1961 No. 468. Biblioteka normativno-pravovykh aktov Soiuzu Sovetskikh

- Sotcialisticheskikh Respublik. Retrieved from <http://www.libussr.ru/doc ussr/usr 5690.htm> [in Russian].
4. Salistra, I. D. (1966). Ocherki metodov obucheniia inostrannym iazykam: sistema uprazhnenii i sistema zaniatii [Essays on methods of teaching foreign languages: a system of exercises and a system of classes]. Moskva: Izdatelstvo «Vysshaia shkola» [in Russian].
  5. Soter, M. V. (2019). Tendentsii rozvytku inshomovnoi pidhotovky v tekhnichnykh zakladakh vyshchoi osvity Ukrainy 50-60-kh rr. XX stolittia [Tendencies of foreign language training development in higher technical education institutions of Ukraine in 50-60 years of the twentieth century]. Pedahohichnyi almanakh, 43, 265-270 [in Ukrainian].
  6. Pumpianskii, A. L. (1965). Vvedenie v praktiku perevoda nauchnoi i tekhnicheskoi literatury na angliiskii iazyk [Introduction to the practice of translating scientific and technical literature into English]. Moskva: Nauka [in Russian].
  7. Pumpianskii, A. L. (1962). Chtenie i perevod angliiskoi nauchnoi i tekhnicheskoi literatury: fonetika, grammatika, leksika [Reading and translating English scientific and technical literature: Phonetics, Grammar, Vocabulary]. Moskva: Izdatelstvo Akademii Nauk SSSR [in Russian].

Soter M. V.,
orcid.org/0000-0002-4626-0137

PREREQUISITES FOR STRENGTHENING FOREIGN LANGUAGE TRAINING OF SPECIALISTS IN ENGINEERING AND NATURAL SPECIALTIES IN THE 50-60 YEARS OF THE TWENTIETH CENTURY

The article is devoted to the study of foreign language training of specialists in engineering and natural specialties in the 50-60 years of the twentieth century.

Prerequisites for strengthening foreign language training of specialists in engineering and natural sciences in the 50-60 years of the twentieth century have been represented. It is highlighted such preconditions as: strengthening international cooperation and interaction among scientists of various technical and natural fields for the exchange of advanced practical scientific experience; the need for wide and rapid implementation of new scientific and technical achievements and research of scientific and technical information by specialists in engineering and natural specialties; the need to study and disseminate foreign best practices and present domestic ones on the world stage.

The need to master a professionally-oriented foreign language, including among specialists in engineering and natural sciences, has been emphasized. It is noted that during the study period there was an increase in measures to study foreign languages at all levels of higher education, including postgraduate.

It is emphasized that significant results of the strengthening of foreign language training in the 50-60 years of the twentieth century were the adoption of the Resolution of the Council of Ministers of the USSR "On Improving the Study of Foreign Languages" dated May 27, 1961, No. 468; the Instructional letter of the Ministry of Higher and Secondary Special Education of the USSR "On requirements for entrance and candidate (PhD) examinations in foreign languages" dated May 13, 1963 No. I-31; the Order of the Ministry of Higher and Secondary Special Education of the USSR "Regulations on two-year higher courses for the training of highly qualified foreign language lecturers for higher education institutions" dated January 8, 1962, No. 9.

Key words: foreign language training; foreign languages; higher education institutions; specialists in engineering and natural specialties; 50-60 years of the twentieth century.

*Дата надходження статті: 03.11.2021 р.
Рецензент: доктор педагогічних наук, доцент Рускуліс Л. В.*